

СВ. ПРОР. НАУМ И ПАДАНЕТО НА НИНЕВИЯ

През 8 и 7 в. пр. Хр. асирийската империя достигнала голяма мощ. Военната ѝ машина, преустроена гениално за онова време от Теглатфаласара III (745—727)², се наложила в Близкия изток и издигнала престола на асирийските царе на господстващо място. В продължение на повече от сто години Асирия водила успешни войни на север в Урарту, на изток — в Мидия и Елман, на юг — във Вавилония и на запад — в Сирия и Палестина. В 722 г. пр. Хр. нейният цар Саргон II сложил край на северното, израилското царство³, като след близо тригодишна обсада столичният град Самария бил превзет. Страните, където стъпвал кракът на жестокия асирийски войник, бивали разорявани и плячкосвани. Тъй били натрупани несметни богатства. Името на Асирия станало синоним на всичко зло. Покорените и измъчените васални народи много пъти правели безуспешни опити за освобождение от асирийско иго. Това довело мнозина от поробените жители на Близкия изток, като се почне от Мидия и Елам чак до Египет, до изгубване на надежда, че някога техните отечества ще се видят свободни. Точно в този момент на възход на Асирия издигнал пророчески глас неизвестен мъж в малкото иудейско царство, който предрекъл гибелта на поробителката и на нейния столичен град. Този мъж бил св. прор. Наум.

Св. прор. Наум бил родом от Елкош. Местоположението на родното му място и до днес не е установено с абсолютна точност, защото в книгата на този Божи пратеник не са дадени никакви указания за това. Блаж. Иероним, св. Кирил Александрийски, блаж. Теофилакт и др. считат, че трябва да дирим Елкош някъде в Га-

¹ S. Joannes Damascenus, De imaginibus, oratio III, 21; Migne, P. G., t. 94, col. 1341 A.

² Теглатфаласар III реорганизирал армията, като, наред със съществуващото опълчение, създал постоянна войска. Последната била разделена по родове оръжие: колесници, конница, тежковъоръжена и лековъоръжена пехота, инженерни войски и пр. Тогава и най-малката военна част станала универсална бойна единица, тъй като включвала винаги подразделения от първите четири рода оръжие (Вж. В. В. Струве, История древнего Востока, Ленинград, 1941, стр. 324—326).

³ След смъртта на Соломона през царуването на неговия син Ровоам израилската държава се разделила на две царства: северно, наречено израилско, и южно, обозначаващо в Св. Писание като иудейско (Вж. 3 Цар. 12 гл. нат.: 2 Парал. 10 гл. нат.).

лилея, а Исидор Испалийски е на мнение, че родното място на пророка се е намирало на изток от р. Йордан³. Всеки случай въз основа на книгата на прор. Наум (2:11) можем да заключим, че той е живял и действувал не малко време в иудейското царство и то някъде в южната част на Йорданската долина. Въз основа пък на 3:8 можем приблизително да определим кога пророкът се е явил на историческата сцена. На това място се споменава за падането на гр. Но—Амон⁴, като за нещо станало неотдавна. Следователно прор. Наум ще е наченал своята проповед не много след 663 г., когато този египетски град паднал под ударите на Асурбанипала Асирийски.

Прор. Наум обявил на всеуслышание невероятното: Ниневия ще падне, асирийският цар ще загине. Но малцина ще да са били тези от неговите слушатели, които ще са повярвали на думите му, макар че, навярно, всички желаели сгромолясането на асирийската империя. Та нали в този момент угнетителката е била на върха на своята мощ!

Времето течало. Натрупайте богатства от грабителства на завладените страни довели Асирия до голямо благосъстояние, което подготвило и загиването ѝ. Благосъстоянието било не за целия асирийски народ, а за господстващите класи, които, опиянени от благополучието, се отдали на разпуснат живот. Асирийските владетели не били вече в състояние да държат в покорство завладените страни и васалите си. От североизток и от юг се надигнали опасни врагове в лицето на мидийците и вавилонските халдейци. Мидийското племенно обединение под ръководството на цар Фраорт влязло в съюз с Вавилония. Последните дни на Ниневия и Асирия настанали. Обаче неочаквано за всички часът на гибелта на световната завоевателка бил отложен. Многобройни скитски племена нахлули от североизточна Мала Азия на юг и като бурен поток причинили разрушения и мъки на населението на Предна Азия чак до Египет и дезорганизирали държавните апарати. И Мидия изпитала тежестта на скитските набези. Асирия се посъзвела. Обаче, след скорошното оттегляне на скитите от историческата сцена в този край на Азия, Асирия отново се оказала изправена пред лицето на старите си врагове. Сега вече начело на мидийските племена стоял синът на Фраорта—Киаксар. Асирийският цар се опитал по дипломатически път да се спаси. Той потърсил помощта на неотдавна подвластния на Асирия Египет. Фараон Нехо II склонил да влезе в съюз с Асирия, понеже се боел от нарастващата мощ на мидийци и вавилонци. Но помощта от далечния Египет закъсняла. Мидийци и вавилонци обединили своите усилия и един ден светът ненадейно узнал вестта за гибелта на Ниневия.

Как е станало това? Ниневия била голяма крепост. Би трябвало да се очаква дългогодишна обсада, докато може да падне в ръцете и на най-мощния враг. Основните източници, които хвърлят светлина върху този важен исторически момент, са «Хрониката на Гед»⁵ и най-вече предсказанието на прор. Наума.

Според запазените редове на «Хрониката на Гед», войските на вавилонския цар Набополасар и армията на Киаксара Мидийски се срещнали, както изглежда, в долината на Дияла и оттук се втурнали срещу Ниневия⁶. През времето прибли-

³ Проф. Ив. С. Марковски, Дванадесетте пророци. Годиш. на Дух. академия, т. V (XXXI) 1956, стр. 259—260. Някои съвременни богослови са на мнение, че прор. Наум е роден в Асирия от отведени в плен жители на израилското царство през 722 г., понеже недалеч от развалините на Ниневия има местност на име Елкуш. Това мнение не би могло да бъде прието, тъй като за място близо до Ниневия с името Елкуш не се споменава от пътешествениците преди 16 в. сл. Хр., макар че някои от тях говорят за прор. Наум в своите пътеписи.

⁴ Но—Амон е някогашната египетска столица, наричана от гърците Тива.

⁵ Тази хроника представлява значителен фрагмент от не дошла до нас в цялост вавилонска хроника. Въпросният фрагмент носи името на Гед (G. J. Gadd), който го открил в сбирките на Британския музей и го публикувал под заглавието The Fall of Nineveh, 1923.

⁶ И. М. Дьяконов, История Мидии, Москва—Ленинград, 1956, стр. 307.

зително от м. юни до август 612 г. пр. Хр. произлезли три сражения под стените на асирийската столица. Накрая през м. август шурмуващите неочаквано влезли в града. Ето какво говори за тази последна атака на града и прор. Наум:

«Щитът на юнаците му⁷ е червен; войниците му са в багрени дрехи; огън пускат колесниците в деня, когато се готвят за бой, и гора от копия се вълнува. По улици търчат колесници, гърмят по стъгди; блясъкът от тях е като от огън; святкат като светкавица. Той⁸ зове юнаците си, ала те се спъват в хода си; припкат към градските стени, но обсадата е вече стъкмена» (2:3—5).

Приведените думи на пророка недвусмислено свидетелствуват за изненада. Съюзниците ненадейно са се отправили срещу столицата и я обсадили преди асирийският цар да може да струпа своите войски, за да даде сериозен отпор на мидийци и вавилонци. Изглежда в Ниневия не е имало достатъчно силна армия, която да е в състояние да излезе на сражение извън градските стени и да не допусне да се стигне до обсада.

По това време Ниневия представлявала голям четириъгълник. Западната ѝ стена, която се миеа от водите на р. Тигър, имала дължина 4.7 км, северната — 2 км, южната — 800 м и източната — 5 км. Според един надпис на асирийския цар Сенахерим (Синахериб) (705—681) върху осемстранна глинена призма,⁹ стените на Ниневия били дебели «40 глинени тухли» (т. е. ок. 12—13 м) и високи «180 глинени тухли» (т. е. ок. 18 м). Истинността на този надпис се потвърдила през миналия век от археолога Billerbeck, който открил там, где то някога са били източните стени на града, два почти 18 м високи хълма руини, които се оказали останките на някогашни стражеви кули на асирийския престолен град.¹⁰

Не ще и съмнение, че обсадата на такава мощна крепост е било нещо грандиозно за онова време. При това стените откъм сушата са били обградени с дълбок ров пълен с вода. Затова и въпреки изненада гарнизонът на Ниневия дал силен отпор. Съюзниците, както се спомена, предприели в продължение на три месеца три безуспешни шурма. Обсадителите се уверили най-сетне, че по такъв начин крепостта е непревземаема за дълго време. Наложило се да се търси друг способ, който да улесни проникването в града, където по-многочислените мидо-вавилонски войски без друго ще победят. Такъв бил и открит. Той бил възвестен от прор. Наум години преди това. Пророческото око видяло намерения изход от обсадителите, като нещо ставащо в негово присъствие.

«Речните порти се отварят, и дворецът се разрушава», говори светият Божи пророк (2:6).

Следователно, в онова далечно минало се намерили изкусни военни инженери и инженерни войски, които разрушили някой бент и водната стихия стремително нахлула в града, рушейки всичко, което се изпечвало на пътя ѝ.

Няма никакво съмнение, че това свидетелство на книгата на прор. Наума за начина, по който врагът е влязъл в Ниневия, отговаря на фактическото положение. «Всички наши основни източници, казва видният ориенталист И. М. Дьяконов. . . са съгласувани в това, че шурмът (на Ниневия, в с. м.) се удал благодарение на изкуствено наводнение, вероятно, което подринало глинената стена на града¹¹. Както изглежда, обсадителите са разрушили бента на р. Хусар,

⁷ т. е. на юнаците на асирийския цар.

⁸ асирийският цар.

⁹ Alfred Jeremias, *Das Alte Testament im Lichte des Alten Orients*. 2 Aufl., Leipzig, 1916, S. 639. Призмата се съхранява в Бритиш музеум под № 103,000.

¹⁰ Ibid.

¹¹ И. М. Дьяконов, цит. съч., стр. 307—308. За това говорят древните историци Ктесий (у Diod., II, 26—27), Атений (XII, 529 с.) и др.

която, идвайки от изток, протичала почти през средата на града. Нейните води подкопали и основите на царския дворец, както ни сочи гореприведеното място от книгата на прор. Наум. По такъв начин в Ниневия един силен опорен пункт на обсадените бил изведен от строя — известно е, че в древност дворците са били крепости и последно убежище на защитниците на градовете, в които тези се намирили. На асирийския цар Синшаришкун—Сарак не останало друго освен да запали останките от двореца си и да се хвърли в пламъците му.¹²

В града се развила жестока битка. «Чува се плющене на бич и трясък от въртещи се кола; цвилена на кон и тропот от скачаща колесница. Припка конница, блеска меч, и блещат копия! Много убити и купища от трупове! Труповете край нямат — препъват се о тях» (Наум 3:2—3).

Дошъл и краят. Не останал жив защитник на столицата на някогашната велика империя. И това всичко я постигнало, заради престъпленията на нейните жители. Прор. Наум сравнява Ниневия с лъвска бърлога, където лъвовете замъкват своята кървава плячка. И сега, когато с духовните си очи вижда това грабителско леговище разрушено, той издига ликуващ глас: «Де е лъвът, който грабеше, за да насити своите щенета и давеше за лъвиците си и който пълнеше с плячка пещерите си и леговищата си с ограбено» (2:12)? Разбира се, това сравнение има своето основание. От редица стари паметници се вижда, че асирийците имали обичай да украсяват входовете, стените, съседите, оръжията си и пр. с образи на лъв. Лъвът е бил любим символ за тях. Това е лесно обяснимо. Асирия била най-силната империя в Предна Азия, тъй както лъвът е силният в животинския мир. От всичките краища на необятната асирийска държава се стичали в столицата и заграбени скъпоценности и други имуществва, подобно както лъвът отвсякъде влачи в своето леговище всевъзможна плячка. Но за престъплението има наказание: «Ето аз съм против тебе, казва Господ Саваот, и ще изгоря в дим твоите колесници, и меч ще погълне твоите лъвчета, и ще изтребя от земята твоята плячка, и вече не ще се чува гласът на твоите пратеници» (Наум, 2:13).

И действително, скоро мидо-вавилонските войски завладели остатъка от Асирия и тази държава загинала безвъзвратно.

«Ликуването на пророка. . . не е. . . злорадство на един иудейин, възрадан от погрома на езически и враждебен народ».¹³ Действително всички са се радвали, когато Ниневия паднала. Та нали асирийците изгаряли на масови клади децата на победените, издигали пирамиди от главите на пленниците си, вършели изобщо големи жестокости, които не се свенели дори да увековечават, като възпроизвеждали по стените на дворците и храмовете сцени представлящи тези техни «подвизи»!¹⁴ Въпреки това радостта на пророка не почива върху видението за отмъщение за жестокост, а върху съзерцанието на Божията сила и справедливост, която извършва съд над угнетителя, който се самозабравя. Това е разбирането въобще на старозаветните пророци. Св. прор. Софоний напр. допълва думите си «Господ ще простре ръката си на север, ще унищожи Асур и ще обърне Ниневия в развалини, в место сухо, като пустиня» така: «Ето, какво ще стане тържествуващият град, който живее безгрижно (в отрицателния смисъл на думата, б. м.) и казва в сърце си: «аз съм и няма друг освен мене» (2:13, 15).

Приведените думи на св. прор. Наум ни характеризират този библейски мъж, като истински Божи пратеник, чийто духовен взор преодолял десетилетия и можал да съзерцава загиването на асирийската империя и на престолния ѝ

¹² За това съобщават Берозос и Ктесий (Дьяконов, цит. съч., стр. 308).

¹³ Проф. Ив. С. Марковски, цит. съч., стр. 268.

¹⁴ Вж. напр. релефите на «Балаватските врати» на Салманасара III.

град, като събитие съвременно нему. Напълно справедливо е заключението, че «непредубеденият подход към четене на «Книгата на Наума» довежда към извода, че това е поетическа реч на тържествуващ очевидец на гибелта на Ниневия»¹⁵. . . Действително в книгата на св. прор. Наума историческата наука има надежден източник относно събитията около падането на въпросния световноизвестен град и неговата държава. «Тази книга, както бележи акад. Тураев, . . . дала на полковник Билербек, известния изследовател на военната история на древността, материал за специална работа върху Ниневия, като крепост и обект за обсада».¹⁶ А за вярващия тя е още и доказателство за Божията справедливост и сила.

